

מים בשוקת הוא דקא עביר. לכן הוא עושה נקב הרחב.

ואין זה דומה לשתי תורות.

ומביאה הגמרא ראייה שנהגו בית שמאי כדבריהם:

תא שמע, מהא דאמר רבי אלעזר בר צדוק: כשהייתי לומד תורה אצל רבי יוחנן החורני, ראיתי שהיה אוכל פת הריכה במלח בשני בצורת.

באתי, והודעתי את אבא.

אמר לי: הולך לו זיתים. והולכתי לו.

ראה אותן, את הזיתים, שהן לחין, וסבר שבא עליהן המוהל היוצא מן הזיתים, ו"הוכשרו" בכך לקבל טומאה.

[אין אוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן ניתן עליהם משקה, ובכך הם "מוכשרים",

כאשר שיעור הרוחב של הנקב הוא כשפופרת הניתנת כפה הנוד.⁽¹⁾

והרוחב הזה של השפופרת, נמדד הן בעובייה של דופן השפופרת העגולה, והן בחללה של השפופרת.

ובסך הכל, הוא בקוטר של כשתי אצבעות, המסתובבות סביב עצמן, וחוזרות למקומן.

דהיינו, נקב עגול [ולא צריך להיות מרובע] אשר קוטרו הוא כקוטר העיגול שיוצרות שתי אצבעות המסתובבות סיבוב שלם סביב עצמן.

שמע מינה: מכך שהרחיבו בית שמאי את החיבור של השוקת למים, שעשו בית שמאי כדבריהם.

ומשינין: התם, שם עשו בית שמאי כדבריהם משום שאין לחשוש בכך ללא תתגודדו.

הרואה אומר: לאפוי מוא, כדי להרבות

והגרי"ז בספרו [בפרק ו' מהלכות מקואות] מוכיח שאפילו לדעת הראשונים הסוברים שגם במים צריך כשפופרת הנאד, ולא די בנקב, אין השיעור הזה נאמר במים, שרק בהשקת מים בקוטר של שפופרת הנאד נוצר חיבור בין המקואות.

אלא הוא שיעור ברוחב הנקב בלבד.

אך אם אין המים ממלאים את הנקב, אין זה נקב שבין שני מקואות, אלא נקב שמחוץ להן או מעליהן!

ולכן, לא נאמר שצריכים המים להיות בקוטר של שפופרת הנאד, אלא רק אם היה הנקב במחיצה שבין שני המקואות.

אך אם היתה השקה של מים בין שני מקואות מעל המחיצה שביניהן, די בכך שיהיו שם מים

1. שיעור מקוה הוא בארבעים סאה. אך ניתן לערב מקואות שאין בהם ארבעים סאה ולעשותם למקוה אחת, שיש בה ארבעים סאה, על ידי חיבור המקואות באמצעות "השקה" ביניהם.

ההשקה צריכה להיות על ידי חיבור מי המקואות אלו לאלו, באמצעות נקב שבמחיצה ביניהם, ברוחב "שפופרת הנאד", שהוא שיעור קוטר של שתי אצבעות.

ונחלקו הראשונים, האם כל רוחב הנקב צריך להיות מלא במים, או די בכך שיש נקב במחיצה שביניהם ברוחב כשפופרת הנאד, אבל אין צריך בו השקה של מים אלא בשיעור של "טופח על מנת להטפוח", שהוא שיעור מים מועט ביותר [עיי' בתוס'].]

דהיינו, נעשים "ראויים" לקבל טומאת אוכלים].

וחשש, שמא נגע עם הארץ בגב החבית של חרס, שהיו נתונים בו הזיתים, ונטמאו הזיתים, מדרבנן, לפי שגזרו חכמים טומאה על מגע עם הארץ.

אמר לי: אין אני אוכל זיתים! (1)

באתי והודעתי את אבא.

אמר לי, לך ואמור לו: חבית נקובה היתה, ודרך הנקב היה המוהל צריך לצאת ממנה החוצה.

כך, שלא נוח לי בנתינת משקה המוהל על הזיתים.

וכשאין "ניחותא" בנתינת המשקה על האוכל, אין הוא נעשה "מוכשר" לקבלת טומאה.

אלא שסתמוה שמרים למקום הנקב, ולכן נשאר בה המוהל.

ותנן: חבית של זיתים מגולגלים, דחוקין בחבית, ומחמת הדוחק יוצא מהם מוהל —

בית שמאי אומרים: אין צריכה לנקב, כדי שיהא מוכח שלא נוח לבעליה בנתינת המוהל על זיתים, היות והמוהל אינו נחשב למשקה, אלא הוא בגדר "מי פירות" בעלמא, שאינן מכשירים את האוכל לקבל טומאה.

ובית הלל אומרים: המוהל היוצא מן הזיתים נחשב משקה כמו שמן, והרי הוא מכשיר את הזיתים לקבל טומאה, אם נוח לבעלים בנתינת המוהל על הזיתים.

ולכן, אם רוצה הבעלים שלא יוכשרו הזיתים המגולגלים בחבית לקבל טומאה מהמוהל, **צריכה החבית לנקב, שדרכו יצא המוהל החוצה, ויהיה מוכח שאין ניחותא לבעלים בנתינת המוהל על הזיתים.**

ומודים בית הלל לבית שמאי, שאם ניקבה החבית, וסתמוה שמרים — שהיא [הזיתים שבתוכה] טהורה.

ואע"פ שרבי אלעזר ברבי צדוק תלמיד שמאי היה — כל מעשיו לא עשה אלא כדברי בית הלל.

ומדייקינן: אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי כדבריהם, היינו רבותיה, יש חידוש במה שציינה הבריייתא את הנהגתו של רבי

בגובה מועט של טופח על מנת להטפיה מעל המחציה.

שהרי כאמור, אין צורך בשיעור של נקב, אלא בשיעור של חיבור מים, והשיעור של חיבור מים הוא בטופח על מנת להטפיה.

1. אין אני אוכל זיתים. לפי רש"י החשש היה שמא נגע עם הארץ בחבית חרס, מגבה, וטימא

את החבית, והיא מטמאת את הזיתים, כיון שהיו מוכשרים מכח משקה של זיתים מגולגלים. ותמהו הראשונים, שהרי כלי חרס מטמא רק מטומאה בנכנסת אל אוירו ולא במגע בגבו.

ותירצו, שבעם הארץ החמירו, שיהיה מטמא אותו אפילו מגבו, מדבריהם, כדי שיתרחקו ממגע עם הארץ.

והוסיף הריטב"א שאפשר לומר כי חששו

אלעזר ברבי צדוק, שלא נהג כמו בית שמאי, למרות שהיה תלמידם.

אלא אי אמרת לא עשו בית שמאי כדבריהם — מאי רבותיה דרבי אלעזר ברבי צדוק שנהג כדברי בית הלל! ?

ומביאה הגמרא ראייה נוספת:

תא שמע מהא דתניא:

שאלו את רבי יהושע: צרת הבת — מהו דינה?

אמר להם: במחלוקת ב"ש וב"ה היא!

ותזרו ושאלו אותו: והלכה כדברי מי היא?

אמר להם רבי יהושע: מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים?

בין שתי מחלוקות גדולות, בין ב"ש ובין ב"ה!

מתיירא אני לענות לכם כדברי מי ההלכה, שמא ירוצו ירוצו גלגלתי!

אבל, אני מעיד לכם, על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים, משפחת בית צבועים מבן עכמאי, ומשפחת בית קופאי מבן מקושש, שהם בני צרות ערוה, שנישאו לשוק בלי חליצה, כדברי בית הלל, ומחם יש גם כהנים גדולים, ושמשו על גבי המזבחה.

ומדייקת הגמרא: **אי אמרת בשלמא עשו בית שמאי כדבריהם, שפיר היינו דקאמר רבי יהושע "מתיירא אני", שלא רצה להכריע**

נגדם ולפסוק שבני הצרות שנשאו בית שמאי הם ממזרים, לפי שחשש מאותם ממזרים שיפגעו בו כיון שפסלם מלבוא בקהל.

אלא אי אמרת לא עשו בית שמאי עצמן כדבריהם — אמאי קאמר "מתירא אני"?

אלא, שתמחה הגמרא על מה ששנינו בכרייתא:

ונחי נמי דעשו, הרי גם אם נאמר שעשו בית שמאי כדבריהם, בעוד שההלכה היא כבית הלל, גם יקשה:

מאי "מתירא אני" שאמר רבי יהושע?

והא אמר רבי יהושע: אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין!

ואילו בני הצרות שהתייבמו לפי בית שמאי, בני חייבי כריתות הם, ואינם ממזרים, לדברי רבי יהושע, אפילו לבית הלל.

ואם כן, אין לו כלל לחשוש מממזרים שיפגעו בו אם יפרסם שהלכה כבית הלל, שהרי אין הם ממזרים לדבריו! ?

ומשנינן: **נחי נמי דהבן של חייבי כריתות ממזר לא הוי — פגום לכהונה, מיהו, הוי!**

וחשש רבי יהושע מאותם שיפגום לכהונה.

ויש ללמוד את פגמו של בן חייבי כריתות לכהונה, מקל וחומר מבנה של אלמנה הנבעלת באיסור על ידי כהן גדול.

שם את הזיתים, שהרי "מוסקים בתחילה בטומאה [בכלים טמאים]".

שמה נגע עם הארץ בתוכה.

ועוד, שמה היה טמא הכלי עוד לפני שהניחו

ואילו רבי יהושע קפשיט ליה את דינם של בני הצרות, שנישאו אמותיהן לשוק בלי חליצה, כשהעיד להם על בניהן, שהיו מהם כהנים גדולים.

והרי פשיטא שבני צרות ערוה שנישאו לשוק אינם ממזרים אפילו לבית שמאי, שהרי בני חייבי לאוין הם, ואינם ממזרים!?

ומשנינן: תרתי שתי בעיות קא בעי מיניה דרבי יהושע:

האחת, צרות ערוה עצמן — מאי, מהו דינן?

מה אלמנה, שאין איסורה נהג בכל, אלא רק בכהן גדול, בנה הנולד מכהן גדול הרי הוא פגום לכהונה, שהרי הוא חלל.

זו, בנה של צרת ערוה שהתייבמה, שאיסורה שוה בכל — לא כל שכן שהוא פגום לכהונה! (2)

ועתה מבארת הגמרא את דברי רבי יהושע, כיצד ענה לשואלים אותו:

והוינן בה: קבעו, שאלו מיניה מרבי יהושע את דין צרות הערוה, האם הן מותרות ליבום כבית שמאי, או שהן חייבי כריתות כבית הלל.

פסול, וזה שנולד מגוי פשיטא שאינו כהן. ואילו הרמב"ן כתב שגם הבן פסול לכהונה, בכך שיש לו "דורות" של פסול, ואם כי בו עצמו אין נפקא מינה לפסולו, הרי בתו שתולד ממנו תהיה פסולה לכהונה, כמו בת כהן חלל זכר!

וכמו כן, כתב הריטב"א, שאם הוא יבוא על אשה הוא יפסלנה כדין ביאת חלל שפוסלת אשה.

ומחלוקתם בעבד ובגוי הבא על בת ישראל, הנלמדת בקל וחומר מאלמנה לכהן גדול, נוגעת גם לשאלה בכל הנבעלת לפסולי קהל, מהו גדר הפגם שלה ושל הולד.

הקובץ הערות מבין בדעת רש"י שאפשר לפסול אותה רק משום זונה ולא משום חללה, ולכן ניתן לפסול רק את בתה, ששייך בה פסול זונה, ולא את בנה, שלא מצינו שם של פגם "זונה" בבן, אלא רק פסול חללות.

והאחרונים [קובץ הערות וחזון איש] כתבו שאפילו אם יבוא כהן על פסולי קהל כגון שומרת יבם שלא נחלצה או על גרושתו שהחזירה, לא יהיה בנו חלל, אלא כהן כשר, לפי

2. הלימוד בקל וחומר מאלמנה לכהן גדול הוא לגבי בני חייבי לאוין שאינם פסולי כהונה אלא פסולי קהל. וכגון בני מחזיר גרושתו משניסת, או בני שומרת יבם שנסית לשוק לפני חליצה.

והקל וחומר בא ללמד פגם כהונה.

ונחלקו רבותינו הראשונים במהות הפגם הזה. כי בעוד שהפגם באלמנה לכהן גדול הוא פגם ברור של חללות, שהיא מתחללת, ובנה חלל, הרי כאן מדובר בפגם של ישראל לכהונה, ואין זה פסול רגיל של חללות, כי לא מצינו פסול חלל אלא בכהן שהתחלל, ולא בישראל.

מחלוקת הראשונים היא לקמן בדף מה א, בדין עכו"ם ועבד שבאו על בת ישראל, שהכל מודים בה שהיא עצמה נפסלת לכהונה, כדין בת ישראל שנבעלה לגוי, שעשאה פסולה בפסול זונה.

והכל מודים שבנה פגום לכהונה, מקל וחומר מאלמנה לכהן גדול.

אך לרש"י הפגם יכול להיות רק בבתה, שהיא פסולה לכהונה, אבל בנה אינו פסול, שהרי פשוט הוא שאינו "חלל", שאין חלל אלא כהן

ומה אלמנה לכהן גדול, שאין איסורה שוה בכל, שהרי היא אסורה רק לכהן גדול – בנה פגום לכהונה.

זו, גרושה שהחזירה בעלה משנישאת לאחר, שאיסורה שוה בכל – אינו דין שבנה פגום לכהונה.

או דלמא איכא למיפרך לקל וחומר: מה לאלמנה לכהן גדול, שהיא עצמה מתחללת בביאה זו, ולכן גם בנה חלל.

תאמר במחזיר גרושתו משנשאת, שאין היא מתחללת בביאתו, שהרי אסורה היא כבר להנשא לכהן מאז שנתגרשה.

ואילו מאכילת תרומה היא אינה נפסלת, כיון שאין האשה מתחללת בביאת חייבי לאוין אלא בביאת מי שהיה זר אצלה מתמיד, כגון ביאת ממזר. אך לא בביאת מי שנאסר עליה עתה, כגון מחזיר גרושתו משנישאת, או שומרת יבם להנשא לשוק בלי חליצה.

ואמר להו רבי יהשע: צרות עצמן – מתירא אני לענות לכם מה דינן, שהרי לפי בית שמאי הן מתייבמות, ובניהן בני חייבי

ואם תמצי לומר בצרות ערוה שהלכה כבית הלל, יש לנו לשאול בעיה שניה:

בני צרות ערוה דבית הלל, שנישאו לשוק ללא חליצה – לפי בית שמאי – מהו דינם?

שמה תאמר: למאי נפקא מינה מה דינם של בני צרות ערוה לבית שמאי, והרי כל השאלה היתה על הצד שהלכה כבית הלל?

תשובתך: למיפשט מכאן את דין וולד מחזיר גרושתו לאחר שנישאת לבעל אחר, וגירשה בעלה האחר, והחזירה הראשון אליו באיסור [לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה] – לבית הלל.

והיינו, שנלמד ממה שסוברים בית שמאי בולד יבמה לשוק, שאינו אלא וולד חייבי לאוין, לבית הלל, בולד מחזיר גרושתו. שגם הוא אינו אלא חייבי וולד לאוין.

[ואילו בולד איסורי כהונה של כהן הדיוט, כגון גרושה לכהן, פשיטא שהוא אסור מדין "חלל", ואין ללמוד ממנו בקל וחומר].

מי קאמרינן שיש לדרוש קל וחומר כך:

שנשאת לשוק בלי חליצה הם כשרים, מזה ששימשו בכהונה גדולה, היא על בנים שנולדו לבת שנולדה מאותה שומרת יבם שנשאה בלי חליצה, כי לבנים שלה עצמה, אין כל פסול, לשיטת רש"י.

אך עיין בחידושי רבי שמואל [סימן י'], שהוכיח מלשון הרמב"ם, שפסול זונה אינו נובע מביאת איסור גרידא, אלא הוא פסול של פגימה. וכיון שעצם מהות הפסול של זונה הוא פגם, ניתן לשייך אותו גם לבן זכר.

שאינן הוא מתחלל.

אך הביא החזון איש [טור-טו] את ספיקו של הגר"א באם הבת הפגומה לכהונה תנשא לכהן, האם יהיה בנה חלל, או שמה נאמר שהדין "ולא יחלל זרעו" לא נאמר אלא בפסול המפורש בתורה, ולא בדין החדש של פגם לכהונה, הנלמד בקל וחומר מאלמנה לכהן גדול.

וטוען החזון איש, שאם נאמר שהבן אינו נפגם לכהונה אלא רק הבת, צריך לומר שעדותו של רבי יהושע בסוגייתנו על כך שבני יבמה

כריתות הם, ובני חייבי כריתות פסולים לכהונה, ולכן ירא אני מהם.

דוסא בן הרכינס על שנהגו היתר בצרת הבת?

אמר להן רבי יהושע: אני אלך.

ואחריו מי ילך?

רבי אלעזר בן עזריה.

ואחריו מי?

רבי עקיבא.

הלכו ועמדו על פתח ביתו של רבי דוסא בן הרכינס.

נכנסה שפחתו, אמרה לו: רבי, חכמי ישראל באין אצלך!

אמר לה: יכנסו! ונכנסו.

תפסו רבי דוסא בן הרכינס לרבי יהושע, והושיבחו על מטה של זהב.

אמר לו רבי יהושע: רבי, אמור לתלמידך אחר, וישב!

אמר לו: מי הוא?

אמר לו רבי יהושע: רבי אלעזר בן עזריה!

אמר רבי דוסא: וכי יש לו בן, לעזריה חבירנו?!

קרא עליו המקרא הזה [תהלים לד]:

“נער הייתי, גם זקנתי, ולא ראיתי צדיק נעזב, וזרעו מבקש לחם”.

תפסו, והושיבו על מטה של זהב.

אבל על שאלתכם על בני צרות שיצאו ונישאו לשוק בלי חליצה כמו בית הלל, ושאלתם מה דינם של הוולדות לבית שמאי, האם הם פגומים לכהונה או לא, כדי שתוכלו לפשוט את דין ולד מחזיר גרושתו לבית הלל —

על כך אני מעיד לכם שאינם פגומים, שהרי היו מהם כהנים גדולים.

ומביאה עתה הגמרא ראייה נוספת שעשו בית שמאי כדבריהם:

תא שמע ממה ששינונו בכרייתא: בימי רבי דוסא בן הרכינס — הותרה צרת הבת לאחין.

שמע מינה שעשו בית שמאי כדבריהם.

ומסקינן: אכן שמע מינה.

גופא: בימי רבי דוסא בן הרכינס — התירו צרת הבת לאחין! שהיה אחיו של רבי דוסא בן הרכינס מתלמידי בית שמאי, והתיר את צרת הערוה להתייבם, לפי שכך הוא היה סבור, ונהגו העם על פיו למעשה.

והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שרבי דוסא בן הרכינס חכם גדול היה, והיו סבורים שעל סמך דבריו רבי דוסא בן הרכינס התירוה.

ועיניו של רבי דוסא בן הרכינס כמו כהו מלראות, ולכן נמנע מלבא לבית המדרש, ולא היו יכולים לשאול אותו בבית המדרש אודות הוראה זו.

אמרו בבית המדרש: מי ילך ויודיעו לרבי